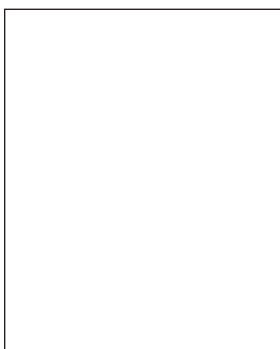

Grannsamverkan

- folkrörelse mot brott för en tryggare tillvaro?

av **Sune Nilsson**, Folksam

“Grannsamverkan mot brott“ har funnits i Sverige sedan 1985. Verksamheten lär ha startat i staden Seattle på amerikanska nordvästkusten i början på 80-talet och vandrade via England och Danmark till vårt land.

Det var en framsynt amerikansk polischef, som i en tid av ökande vardagsbrottslighet började organisera stadens innevånare i block och områden, för att de själva skulle kunna börja begränsa den oönskade utvecklingen.

Sune Nilsson

Inga medborgargarden

Med min inte alltför välunderbyggda känedom om den amerikanska livsstilen kan jag tänka mej att denne ”sheriff” inte hade en alltför lätt uppgift i sammanhanget. Det gällde troligen att få medborgarna att låsa in Winchestrarna och basebollträna i garderoberna och motivera dem för en stillsammare verksamhet på gator och i bostadsområden.

Rapporterna från Seattle tyder på att han lyckades. Människorna övertog själva den del av verksamheten som man tidigare ålade ordningsmakten: den bevakande, noterande och därmed preventiva verksamheten.

Polisen kunde då använda de egna resurserna till viktigare insatser och kunde arbeta händelsestyrt med hjälp av de engagerade stadsborna i ett samarbete till bådars fördel.

Linköping – först i Sverige?

Enligt mångas bedömning var det i den östgötska residensstaden som ”Grannsamverkan” först slog rot i Sverige. Polisen, villaägarna och Östgöta Brandstodsbolag satsade pengar och resurser på att genomföra denna samverkan i mitten på 80-talet.

Insatserna gav omedelbara resultat och staden har genom åren haft en låg kriminalitet i dessa sammanhang och utvecklingen har i jämförelse med systerstaden Norrköping varit positiv.

Man måste kanske här i rättvisans namn notera den sociala skillnaden mellan de båda städerna. Linköping, en universitetsstad med stor försvarsindustri och Norrköping, en hamnstad med klara industriella omställningsproblem under senaste decenniet.

Stockholm – Västerortsprojektet

1989/90 drog ”Grannsamverkan” in i huvudstaden i form av det s.k. Västerortsprojektet.

De större bostadsbolagen och Hyresgästföreningen blev samarbetspartners och Stockholms Stads Brottsförebyggande kansli fanns med i utkanterna.

Samtliga större försäkringsbolag bjöds in av projektledare Erik Sundin, nuvarande chefen för Stockholmspolisens utvecklingsenhet, för att aktivt delta i arbetet men endast Folksam visade intresse och blev därigenom ensamma försäkringsrepresentanter i Västerortsprojektet och alla därefter uppstartade områden i Stockholm fram till 1995.

Folksam bekostade framställningen av utbildnings-, informations- och skyltmaterial och bidrog aktivt till utbildningen av deltagarna. En försiktig beräkning visar att bolaget satsade drygt 1,5 milj. på ”Grannsamverkan” fram till dess verksamheten blev bolagsgemensam 1995.

Samarbetet mellan Folksam och Stockholmspolisen gick vidare till flera polisområden, mest i de södra delarna där Farsta och Skärholmen var mycket aktiva.

För att belysa polisens satsningar under dessa år kan nämnas att Farsta under en tid hade en brottsförebyggande rotel med åtta heltidsarbetande poliser under ledning av kommissarie Sven Lilja, varav två helt ägnade sig åt att bygga upp ”Grannsamverkan”.

Bolagsgemensam på länsnivå

Den bolagsgemensamma satsningen som påbörjades under hösten 1993 påskyndades av dåvarande länspolismästaren Sven Åke Hjälmsroth

Under hans ledning (därefter delegerat) bildades en ”paraplygrupp” bestående av fjorton försäkringsbolag och Stöldskyddsföre-

ningen för att organisera och effektivisera grannsamverkan-arbetet inom Stockholms län.

Det var på den tiden ganska unikt att fjorton försäkringsbolag kunde sitta vid samma bord och diskutera och planera gemensamma åtgärder mot brott och skador, framför allt på en nivå där beslut och tillämpning var nära och omedelbar.

Detta möjliggjordes troligen till stor del av att nästan samma bolagskonstellation lyckats ena sig i det s.k. fordonsprojektet under 1991, den verksamhet som än idag bedriver gemensamma besiktningstationer för fordonsbrott på fyra platser i Sthlm.

Ekonomi

Det var helt naturligt för den arbetsgrupp som skulle ta fram riktlinjerna för det kommande samarbetet att lägga huvudansvaret på polisen och låta försäkringsbolagen och andra intressenter agera som serviceorgan samt att stå för kostnaderna.

Det beslutades att bolagen utöver en gemensam mindre grundavgift skulle bidra med pengar efter marknadsandelar av sakförsäkring på lokal Stockholmsnivå.

För de två inledande åren 1995-96 budgeterades 2 milj., bl.a. för framtagning av ett gemensamt pedagogiskt och lätthanterligt informationsmaterial samt nya skyltar och dekaler.

Resultatet blev bl.a. den utbildningspärm som nu används runt om i länet och som varje kontaktman har till sitt förfogande.

Materialet innehåller förutom de ganska självklara avsnitten om åtgärder och agerande mot brott i närmiljön också två stora delar om brandskydd och förebyggande åtgärder mot vattenskadorna. Att försäkringsbolagen fick med avsnittet om vattenskadorna visar att polisens syn på ”Grannsamverkan” var betydligt vidare än man har anledning att tro.

Polisen – motorn!

Stockholmsmodellen (se ovan) bygger på att polisen driver verksamheten – fungerar som motor.

I den interna utbildningen ”Problemerorienterat Polisarbete” har man från polisledningens sida poängterat vikten av att samverka med övriga aktörer i samhället, utan att för den skull försätta sig i beroendesituationer. Försäkringsbolagen i kollektiv anses inte i dessa sammanhang vara ”farliga” att samarbeta med, utan bedöms som representanter för samhället i stort. Bolagens preventiva syn på skador anses också till största delen sammanfaller med polisens preventiva syn på brott.

Vad är ”Grannsamverkan” ?

Det kanske är på tiden att förklara för den oinvigde vad ”Grannsamverkan” står för.

Det handlar inte om nattliga grupp-ronderingar i ingallrade och helsäkrade bostadsområden utan om skapandet av sociala nätverk i och insikter och kunskap om normalt preventivt agerande.

Det handlar mera om att ”bry sig om”, praktiska tips och råd än bevakning, galler och larm.

Med ”att bry sig om” menar vi att skapar en positiv nyfikenhet, ett engagemang i varandras vardagsliv. Man finner nämligen, märkligt nog, i vissa bomiljöer, en total likgiltighet för varandra. Trots många år på varsin sida av en tomtskiljande buxbomshäck känner man inte sin granne, och har naturligtvis då varken intresse eller motivation att agera i kollektivets intresse.

Det är här ”Grannsamverkan” har sin stora uppgift: att motivera människor till engagemang!

Praktiskt agerande

Det handlar också om att lära ut hur man i första hand kan avstyra brott utan ingripa

aktivt, men också hur man skall agera om man känner sig tvingad att ändå aktivt ingripa.

Polisen lägger stor vikt vid att informera om riskerna i detta. Ett enkelt tillgreppsbrott kan ju genom några sekunders felaktigt handlande vändas till ett mycket allvarligare brott, t.ex. misshandel eller rent av dråp, där ingripanden faktiskt kan bli antingen gärningsman eller offer.

Poliskontakter

Det handlar också om att skapa korta ömsesidiga vägar mellan polis och medborgare.

Storstadsbornas kontakt med polisen har historiskt ofta begränsats till att ske i samband med fullbordade brott, och anonymiteten hos poliserna har varit stor.

Nu när man gått ut på lokal nivå med sin verksamhet får plötsligt poliserna en annan framtoning; de får ett namn och de blir ett naturligt inslag i vardagslivet och polisen försöker på ett verklighetsnära sätt minska antalet brott.

Medborgaren lärs att ringa sin närpolis i helt andra ärenden än de rent akuta. Det kan handla om tips om mystiska bilar och personer eller andra indikationer på att allt inte står rätt till.

Kontakterna är, som tidigare sagts ömsesidiga, vilket innebär att närpolisen snabbt via kontaktnätet kan få ut budskap och varningar samt be om allmänhetens hjälp i bl.a. spänningsarbete.

Produktinformation

Vi ger naturligtvis också information om lås, skydd och spärrar för att hålla en god säkerhetsnivå i skalskyddet och informerar om åtgärder mot exempelvis fordonsbrott.

Vi försöker balansera informationen mellan godkända, certifierade produkter och enkla knep och tips. Säkerhet behöver inte alltid kosta stora pengar.

Rätt använd kan en tretums träskruv för några kronor ge samma säkerhetsnivå som ett

fönsterlås för flera hundra kronor, och en enkel vippströmbrytare skyddar bilen mot tillgrepp på samma sätt som ett elektroniskt körskydd.

Brandskydd

Vi försökte i uppbyggnadskedet att engagera Brandförsvaret för våra förebyggande syften och Svenska Brandförsvarsföreningen ingår numera adjungerat i samarbetsgruppen. Detta innebär att vi i utbildningsskedet ofta får hjälp av kunnig personal i brandskydd och ibland även med tillämpade övningar att hantera släckmaterial.

Vattenskador

Som jag tidigare sagt finns ett avsnitt om åtgärder mot vattenskador som ju knappast är något samhällsligt problem, åtminstone inte polisiärt.

Som alla i branschen vet är ju dock detta skademoment det mest kostnadskrävande i hemförsäkringen och skadorna är i många fall mycket besvärliga för dem som drabbas.

Att polisen på detta sätt hjälper försäkringsbolagen att sprida rent skadeförebyggande information visar att man från myndighetens sida ser denna samverkan som total och ömsesidig.

Krav för deltagande

När vi arbetade fram förutsättningarna för hur "Grannsamverkan" skulle fungera, fanns en viss oenighet om nivån på de minikrav som skulle uppfyllas av den enskilde deltagaren.

Slutligen enades vi om fyra krav:

1. Föra inventarieförteckning och eller fotografera/videofilma hemmet, samt märka stöldbegärlig egendom.
2. Meddela dina grannar och/eller kontaktmannen om du är bortrest mer än en vecka.
3. Förvara värdehandlingar och värdesaker på ett betryggande sätt.

4. Vara allmänt vaksam och kontakta polisen och kontaktmannen om du ser något som är "fel".

På senare tid, då vi även anslutit områden med inblandning av fritidshus och på prov startat upp "Företagssamverkan", har vissa modifieringar gjorts i kraven, som jag inte går närmare in på här.

De deltagarlistor som krävs in från kontaktmännen när informationen genomförts har tyvärr skiftande kvalitet och trovärdighet, och det är en bedömningsfråga för den ansvarige polisen att ta ställning till om området skall anslutas.

Är bedömningen positiv delas skyltar och dekaler ut och området skyltas in och de boende får tillräckligt antal dekaler för att markera den enskilda bostaden.

Utbildning

Det är alltså numera närpolisen som står för utbildningen av kontaktmännen i "Grannsamverkan", ofta i nära samarbete med försäkringsbolagen.

I vissa fall bidrar, som tidigare sagts, Brandförsvaret och kanske något lokalt säkerhetsföretag eller låssmed.

Det krävs en kontaktman på 10 till 15 boende, samt en huvudkontaktman för varje område..

Från att i början på 90-talet behövt kämpa för att intressera människor att engagera sig, måste vi, som idag jobbar med grannsamverkan, sovra bland alla de önskningar om anslutning som kommer in.

Förutsättningarna för att uppnå en meningsfull verksamhet är att det stora flertalet boende i det aktuella området visar intresse. Det kan ibland vara nödvändigt att genomföra en enkel enkät för att pejla intresset i största allmänhet, samt att inventera möjligheten att engagera tillräckligt antal motiverade boende för kontaktmannautbildningen

Detta ger tyvärr en till viss del oönskad effekt: ”fel” typ av bostadsområden ansluter sig. Välmående, redan relativt trygga, villaområden är i majoritet, medan allmännyttans hyresområden har svårare uppbåda nödvändigt intresse.

Utbildningen klaras i regel av under ett kvällspass på 3-4 timmar, och de utbildade kontaktmännens uppgift är sedan att vidarebefordra sin kunskap till sina grannar.

Varje kontaktman får en utbildningspärm till sin hjälp.

Uppföljningen

Det är mycket viktigt att verksamheten med jämna mellanrum följs upp och vitaliseras.

Kontaktmännen bör kallas till genomgång minst en gång om året. Dessa sammankomster består ofta av representanter för flera områden och i vissa fall hela stadsdelar.

Polisen avrapporterar aktuell brottsstatistik – förhoppningsvis positiv sådan – bolagen informerar om skadeutvecklingen, vissa viktiga grundregler repeteras och nya intressanta produkter kan presenteras.

Det är också vanligt att representanter för polis och/eller försäkringsbolagen inbjuds till års- och medlemsmöten i de olika boendeföreningarna för att markera det pågående samarbetet.

Ekonomiska fördelar

Den primära anledningen för den enskilde att ansluta sig till och engagera sig i ”Grannsamverkan” är naturligtvis att undvika brott och skador.

Trots detta efterfrågades i inledningen av

vårt arbete ekonomiska fördelar i försäkrings-sammanhang. Det var upp till varje enskilt bolag att ta ställning till denna fråga och de flesta bolagen lämnade grundsjälvriskbefrielse vid inbrott/försök i villa (då villahemförsäkring finns).

Folksam och senare LF tog ytterligare ett steg då man lämnade samma erbjudande till lägenhetsboende vid inbrott i bostad.

Vid de få tillfällen då detta har aktualiserats görs en kontroll att de konkreta och kontrollerbara grundkraven är uppfyllda.

Länsförsäkringar i Stockholm har som enda bolag en premierabatt på 5 % vid deltagande. Denna rabattering ingår som en del i ett allmänt skadeförebyggande premiesystem.

Resultatet då?

Att mäta vinster i förhållande till insatser i förebyggandearbete är näst intill omöjligt.

Resultaten är oerhört svårbedömda. Visst kan vi påvisa minskade bostadsinbrott i de flesta bostadsområden där ”Grannsamverkan” införts men vissa belackare hävdar ju att vi endast flyttar brotten!

Dock finns en minskande frekvens av bostadsinbrott både i landet och i länet mellan exempelvis 1991 och 1996 för att sedan stiga igen under 1997.

Bilbrotten visar en sjunkande kurva fram till 1995, men är sedan dess istadigt tilltagande. Hur skall nu dessa siffror tolkas? Hur hade set sett ut utan insatser av polis och försäkringsbolag? Ingen vet, men jag törs påstå att utvecklingen varit ”sämre” utan åtgärder!

Vällingbypolisen gjorde en egen utvärdering av Västerortsprojektet med mycket positiva siffror, men att utreda sina egna insatser kan kanske ifrågasättas.

Naturligtvis skulle forskare och statistiker på vetenskaplig grund kunna utvärdera vårt arbete om resurserna fanns.

Vi försökte inom samarbetsgruppen för ”Grannsamverkan” inom Stockholms län att

intressera den kriminologiska institutionen på Stockholms universitet för en utvärdering. Det visade sig efter några kontakter med professor Jerzy Sarnecki vara helt otänkbart av ekonomiska skäl. Det skulle kosta oss 400.000 kronor att ta reda på om det överhuvudtaget skulle kunna utvärderas och 1,5 miljoner för en total utvärdering!

Här finns alltså plats för initiativ från lämplig myndighet, BRÅ eller RPS, att se till att en vetenskaplig utvärdering utförs och bekostas.

Om utfallet blir som jag tror, att man inte bara lägger rent ekonomiska utan också samhällseliga aspekter i vågskålen skulle detta underlätta vårt arbete i framtiden.

Skall vi fortsätta?

Naturligtvis skall vi fortsätta! "Grannsamverkan" är så mycket mer än att minska antalet inbrott och bilstölder. Den har en stor social betydelse för de boende, och den kan många gånger vara grunden till djupare kontakter medborgare emellan för en positivare och tryggare vardagstillvaro.

"Grannsamverkan" hjälper till att lyfta fram det sociala engagemang som vi i Sverige tycks ha tappat under de senare decennierna, framför allt i storstadsmiljöerna.

Men för att fortsätta måste vi ha hjälp av nya aktörer!

Nygamla målgrupper?

När vi lade upp strategierna i det gemensamma arbetet under 93-94 insåg vi nog att det var i villa- och radhusområden som "Grannsamverkan" skulle få högst genomslagskraft. Att väletablerade människor i redan trygga miljöer vill behålla sin trygghet var ingen vild gissning.

Att det i flerfamiljshusboendet skulle vara lättare att intressera borättsinnehavare än hyresgäster visste vi också.

Men att det skulle vara så svårt i de stora hyreshusområdena runt om i Stockholm trodde vi nog inte.

I de områden där behovet av "Grannsamverkan" är som störst är det nästan omöjligt att införa den!

Bostadsbolagens roll

För att lyckas med "Grannsamverkan" måste vi ha fastighetsägarna med oss i arbetet.

På de skyltar vi framställde 1994 står "fastighetsägare" som aktörer i sammanhanget, men det är endast i undantagsfall som de stora bostadsbolagen engagerar sig.

En förutsättning för att få de boende att satsa är att fastighetsägarna samtidigt genomför insatser i förebyggande syfte. Att man tar tag i de banala vardagsproblemen som dåligt fungerande dörrstängare, icke fungerande belysningar och dåligt skalskydd.

Dessutom måste man vara beredd på att satsa på ombyggnad av källarkontor och förråd, lägga om och modernisera låssystem samt fräscha upp gemensamhetsutrymmen.

Familjebostäder och Räckstahus m.fl. satsade enligt detta koncept i Västerort och kunde konstatera att varje krona var en lyckad investering. Skadegörelse minskade, hyresgästernas engagemang ökade för att behålla den nyrustade miljön och statusen på boendet ökade. Men efter pilotprojektet har satsningarna tappat tempo.

Ett gott samarbete mellan fastighetsägarna och en aktiv hyresgästförening och ett gemensamt mål i en bättre och tryggare bomiljö är förutsättningen för att lyckas med "Grannsamverkan".

Vi måste väl i rättvisans namn nämna att detta förhållande råder på några enstaka platser runt om i Stockholm, men att det tyvärr tillhör undantagen.

Fel i tiden?

Det hade troligen varit lättare att komma med våra idéer till allmännyttan och de övriga bostadsbolagen för 10 år sedan när pengarna flödade i branschen.

Efter den s.k. fastighetskraschen är det lätt att förstå den återhållsamhet som råder men man tycker ändå att intresset borde finnas att satsa på kvalitet i bostadsområdena.

De lokala hyresgästföreningarna är också svaga i sitt agerande och prioriterar en begränsad eller utebliven hyreshöjning framför en upprustning av den gemensamma miljön.

Informationsproblem

I vissa invandrartäta områden har språkproblemet bidragit till svårigheten att informera och delar av materialet finns därför idag överställt till nio främmande språk.

Inom vissa invandrarkulturer verkar det dessutom som om ”Grannsamverkan” och andra liknande insatser uppfattas på felaktigt sätt. De betraktas som någon form av ”tjallarverksamhet” för samhällets räkning.

Kommunerna då?

Vi funderar ibland på vad primärkommunerna kan göra för att hjälpa till i sammanhanget.

Varje kommun och stadsdelsförvaltning med självaktning har ett inskrivet brottsförebyggande program, men när det gäller konkreta åtgärder finns mycket att önska.

Kanske skulle de kommunala konsumentvägledarna kunna engageras, men tyvärr är ju denna verksamhet, som så mycken annan kommunal service, under nedskärning och våra inviter har nesligen misslyckats.

Förebyggande ALU-projekt

Folksam har under de senaste två åren provat att, tillsammans med närpolisen, driva brottsförebyggande projekt med ALU-bidrag¹ i

Skarpnäck och Haninge i hopp om att intressera de kommunala instanserna och det lokala näringslivet för en permanentning.

Våra ”Brottsförebyggare” i Skarpnäck respektive Haninge möttes med stort intresse ute på fältet och har tveklöst gjort många preventiva insatser bl.a. genom information och utbildning om ”Grannsamverkan”. Det är tyvärr omöjligt att hålla kontinuitet i arbetet med de sexmånadersanställningar det är fråga om i ALU-sammanhang. Det krävs en permanent arbetsledande funktion för att under denna tillföra arbetslösa medhjälpare i kortare perioder.

Kommunal arbetsledning

Våra planer gick ut på att intressera respektive kommun att ta på sig detta ansvar och i Skarpnäck lyckades vi med detta, om än tillfälligt.

Med hjälp av bidrag från Brottsförebyggande Kommittén, (som fördelar medel från Justitiedepartementet) några bostadsbolag och stadsdelsförvaltningen fick vi fram medel till en anständig lön för vår ”lagledare” under 1997 och delar av 1998. Brottsförebyggarna arbetar nu aktivt med ett genomförande av ”Grannsamverkan” på Byälvsvägen i Bagarmossen, ett tungt belastat område i södra Stockholm.

Om vi var tio år för sent ute när det gällde att få bostadsbolagen att satsa, verkar vi i detta fall vara tio år för tidigt ute.

Framtiden?

Att satsa resurser på att förebygga brott och skador istället för att använda dem på utredningar och skadekostnader torde väl vara en

¹ ALU (arbetslivsutveckling) är en arbetsmarknadsåtgärd för arbetssökande, i avsikt att öka möjligheten för återgång till den ordinarie arbetsmarknaden. ALU-verksamheten bedrivs ofta i projektform av statlig eller kommunal myndighet.

självklarhet för oss alla som enskilda medborgare.

Att vi i försäkringsbranschen tror på förebyggande insatser i allmänhet och "Grannsamverkan" i synnerhet, åtminstone på lokal Stockholmsnivå, kan utläsas i det beslut som togs för några månader sen där man under åren 97-98 tillför arbetet ytterligare 1,5 milj. utöver de personella insatserna.

Att det dessutom används en del av premien till denna typ av positiva kostnader är tillfredsställande och ger troligen goodwill och PR till en ibland ganska tilltufsad bransch.

Att polisen tror på fortsatt samverkan kan utläsas av det faktum att det var polisledning-

en som kallade till det möte där ovanstående beslut togs och "krävde" fortsatta satsningar.

Att bostadsbolagen, övriga fastighetsägare och kommunerna förr eller senare kommer till samma insikt är jag fullständigt övertygad om.

Att brandförsvaret tar allt större del i utbildningen uppfattar vi som en positiv attitydförändring.

Med tanke på ovanstående påstående måste man tro på framtiden. Kanske kan "Grannsamverkan" rent av bli en folkrörelse, som ger en trivsammare och tryggare vardagstillsvaro, naturligtvis tillsammans med andra samhällsliga insatser inom kriminalpolitiken.

Som en avknoppning till "Grannsamverkan" finns inom Stockholms län ett projekt kallat "Garagesamverkan.." där polisen, försäkringsbolagen och de större parkeringsbolagen samarbetar för att göra garage och ytparkeringar säkrare mot bilbrott.

Dessutom finns i länet "Båtsamverkan.." ett RPS-samordnat, delvis riksomfattande arbete med att minska båtbroten.

Intressenter där för utom polis och försäkringsbolag är båtklubbarna, större marinor och båtbranschen.